

Vera Klepej Turnšek

Sodobne oblike bivanja starejših v zahodni Evropi

POVZETEK

V Evropi se spreminja demografska sestava prebivalstva, zlasti hitro narašča delež najstarejših ljudi, ki za kakovostno življenje in čim večjo samostojnost potrebujejo prilagojene bivalne razmere. Prilagajanje stanovanj z vidika staranja je aktualen izziv za arhitekturno in gradbeno stroko ter prostorsko-infrastrukturne politike. Članek oriše različne sodobne usmeritve na tem področju po evropskih državah in prikaže modelne rešitve.

Ključne besede: stanovanje za starost, oskrba starejših, bivalne enote, prenova obstoječih stanovanj, sodobni modeli bivanja, koncept gradnje

AVTORICA: *Vera Klepej Turnšek, univ. dipl. ing. arhitekture, deluje na področju projektiranja v arhitekturi. Kot samostojni podjetnik 18 let vodi projektivni biro. Med različnimi področji arhitekture in oblikovanja je dejavna tudi na področju arhitekture, ki je vsebinsko vezana na gerontologijo, kjer že 10 let sodeluje z Inštitutom Antona Trstenjaka, zadnji dve leti tudi s podjetjem Firis Imperl d.o.o. Na tem področju je izdelala nekaj referenčnih objektov in prenov: izvedbene projekte celovite prenove Doma ob Savinji Celje (prenova se je izvajala po delih od 2004 do 2013), drugonagrajeni idejni projekt na vabljenem natečaju občine Šmarje za gradnjo varovanih stanovanj (2008), PZI projekte za medgeneracijsko središče v Komendi (2007), idejne projekte prenove stare šole v Višnji gori za namen doma za stare (v sodelovanju z arhitektom Gašperjem Kociprom, 2008), idejne projekte novogradnje k Centru za zdravljenje bolezni otrok v Šentvidu pri Stični za sodoben dom za stare ljudi (2008). Trenutno dela na idejnem projektu prenove Doma starejših občanov Ilirska Bistrica ter novogradnje za ta dom.*

ABSTRACT

Modern forms of living for elderly people in western Europe

In Europe, the demographic composition of the population is changing. The fastest growing population group is the oldest old, who need adapted housing for independent living and quality life. Adaptation of houses and apartments for the elderly is a challenge for architectural and civil engineering and spatial infrastructure policies. This article outlines various new directions in this field in European countries and displays model solutions.

Key words: housing for age, elderly care, housing units, renovation of existing housing, modern designs of living, the concept of building

AUTHOR: *architect Vera Klepej Turnšek works in the field of design in architecture. As a private entrepreneur she has led a design office for 18 years. Among different areas of architecture and design she is also active in the field of architecture that is substantially linked to gerontology. For the last 10 years she has collaborated with Anton Trstenjak Institute and for the*

last 2 years with Firis Imperl company. In this area she has produced some reference facilities and renovations: a comprehensive project of renovation of elderly home near Savinja in Celje (renovation was carried out between 2004 and 2013), the runners-concept project in an invited competition of the Šmarje to build an assisted living residence (2008), detailed design projects for intergenerational center in Komenda (2007), conceptual designs for renovation of the old school in Višnja Gora for the purpose of elderly home (in collaboration with architect Gašper Kociper, 2008), conceptual designs of new construction to the Centre for the treatment of child diseases in Šentvid pri Stični for the modern elderly home (2008). She is currently working on the conceptual renovation and new construction project of elderly home in Ilirska Bistrica.

1. UVOD

»Kje bom stanoval, ko bom star 70, 80 ... let? Ali bom tam tudi doma?« je vprašanje, ki si ga slej kot prej vsak postavi. Pri misli na dom za stare ljudi se večina s strahom sprašuje, ali bo to samo bivališče, ki daje streho, hrano in je v njem pozimi toplo, ali bo to tudi prostor kvalitetnih odnosov, človeške topline in varnosti – tako telesne kot čustvene. Odgovor na ta vprašanja rešuje vsaka država po svoje, v okviru svojih možnosti. Odkar smo del evropske politične skupnosti, je tudi na tem področju prišlo do kvalitetnih socialnih povezav in prenašanja novih modelov in dobrih izkušenj. Te se bolj ali manj uspešno vsajajo v državno politiko, ki je seveda zelo odvisna od financiranja.

Kaj pokaže pogled v oblike bivanja starejših v nekaterih evropskih državah in kakšne so njihove značilne razvojne poteze?

Univerza v Zürichu je ena od številnih v Evropi in v svetu, kjer izvajajo gerontološke študije in projekte za oskrbo starejših. Prof. Andreas Hubert s te univerze je dejaven v okviru Firme ImmoQ GmbH iz Zuricha, ki se ukvarja z vrednotenjem stanovanjskega fonda v smislu bivalne vrednosti nepremičnin posameznih starostnih skupin starejših za različne naročnike, od javnih do zasebnih. Eden od njihovih projektov, ki so ga zaključili leta 2010 in je potekal od leta 2006, je bil *Vrednotenje instrumentov za razvoj kakovosti stanovanjske oskrbe: QE Living I in II*.

Hubert (2012) komentira demografsko stanje v Evropi kot situacijo, s katero se do sedaj Evropa še ni srečala. Število starostnikov se strmo dviguje, število aktivnega prebivalstva se zmanjšuje. Enako stanje je tudi v Sloveniji. Po podatkih ZPIZ-a (marec 2014) smo dosegli raven 1,38 aktivnega prebivalca na enega starostnika, kar v evropski perspektivi do leta 2060, pri 43,5 % povečanju števila ljudi, starih 80 in več let (raziskava univerze v Zürichu), pomeni, da se bo razmerje med delovno aktivnimi in neaktivnimi izenačilo ali nagnilo v korist neaktivnih. Živimo v času, ko tradicionalna družina ni več razširjena družina, ki je poskrbela za svoje starše tako, da jim je doma pripadal zapeček do smrti. To dejstvo postavlja pred Evropo veliko odgovornost, da življenje organiziramo tako, da bo za vse dovolj kakovostno in vsestransko vzdržno.

2. ORIS RAZLIČNIH KONCEPTOV GRADNJE ZA STARE LJUDI V ZAHODNI IN SEVERNI EVROPI

Skladno z napovedmi o staranju prebivalstva v evropskih državah organizirajo različne oblike bivanja in oskrbovanja starejših. Če je pred desetletji (1970 do 1990) obstajala poleg domače družinske bolj ali manj le ena oblika oskrbovanja starejših – dom za stare ljudi, se zadnjih 25 let pojavlja veliko različnih oblik, ki odgovarjajo različnim potrebam starejših ljudi. Starostniki so zelo heterogena skupina, zato merilo za določitev vrste oskrbovanega bivanja ni le starost, ampak bolj zdravstveno stanje, finančna zmogljivost, kulturna ozaveščenost, izobrazba ipd. Glede na te potrebe, se bivalna okolja razlikujejo po načinu organizacije, načinu bivanja, financiranju in drugem. Ugotavljajo, da imajo skupine ljudi med 40 in 60 leti, med 60 in 80 leti ter starejši od 80 let lahko zelo podobne, lahko pa zelo specifične potrebe, ko gre za njihovo oskrbovanje.

Na kratko pogledjmo, kako so se lotili te problematike v nekaterih evropskih državah, npr. v Nemčiji, Švici in na Nizozemskem. Različne koncepte gradnje za bivanje starejših lahko v grobem razdelimo v naslednje štiri skupine:

1. **Prenove stanovanj za starejše v večstanovanjskih objektih.** Gre za bivalne enote v stanovanjih v eno- ali večstanovanjskih hišah, tudi v manjših stanovanjskih blokih, kjer starostniki bivajo in ta stanovanja prilagodijo svojim potrebam za starostno obdobje: dostope v objekt brez ovir, preureditev kopalnice in kuhinje, vgradnja dvigala ipd. Sem sodi tudi gradnja ali preureditev posameznih stanovanj v večstanovanjskih objektih za organizirano pomoč na domu. Te stanovanjske enote so integrirane v stanovanjskih naseljih starostno mešane populacije in niso dislocirane v posebnih območjih, kakršno je npr. naselje varovanih stanovanj.
2. **Večstanovanjski objekt z deležem stanovanj za stare.** Gre za gradnjo večstanovanjskih objektov, ki so večinsko namenjeni bivanju aktivnega prebivalstva, imajo pa določen delež namensko urejenih stanovanj za stare ljudi.
3. **Namensko grajena nova stanovanja za starejše ljudi.** Bivalne enote so namensko grajene za bivanje starih ljudi in kot take organizirane na nivoju objekta ali naselja, tako da funkcionirajo v sklopu mreže socialnovarstvenih storitev ustanove ali zadruga, ki je za to specializirana. Sem spadajo oskrbovana stanovanja, medgeneracijski domovi, stanovanja za stare v sklopu stanovanjskega naselja, kjer živijo tudi mlade družine in si med seboj pomagajo.
4. **Stanovanjske enote za skupine starostnikov s posebnimi potrebami.** To so bivalne enote v objektih, izrecno grajenih za oskrbo starejših. Objekti so grajeni za specifično skupino starostnikov, npr. za obolele za demenco, za paliativno oskrbo, za nego z možnostjo zdravniške oskrbe, geriatrični centri, hospic ipd.

2.1 PRENOVE STANOVANJ ZA STAREJŠE V VEČSTANOVANJSKIH OBJEKTIH

Prenove objektov so danes postale nujne za ohranjanje kvalitete bivalnega fonda in varčevanja z energijo. Hkrati pa se ob tem ponuja možnost prenove objekta kot potencialnega vira razvoja ostalih podpornih dejavnosti za čim bolj samostojno življenje v starosti. Posebno kakovost temu bivanju daje samostojnost in zavest, da starejši, kljub omejitvam in potrebni

pomoči, lahko ostane doma. Ugotavljajo, da je sedaj v Nemčiji komaj en odstotek stanovanj prilagojenih za ljudi, ki so gibalno ovirani ali starostno onemogli. Potencial za preurejanje stanovanj za bivanje v starosti je torej ogromen. Do leta 2020 bo Nemčija potrebovala 800.000 preurejenih stanovanj za te potrebe (Hubert, 2012).

Glede na to, da ženske povprečno živijo dlje kot moški in se govori o feminizaciji prihodnosti, bodo verjetno tudi preнове sledile tem potrebam.

Slovenija je na področju prilagajanja stanovanj in hiš starosti še povsem na začetku. Pogoj za kakovostno življenje v starosti v svojem stanovanju ni le ustrezno prenovljeno stanovanje, ampak tudi mreža dejavnosti: pomoč na domu, »rdeči gumb« oziroma uvajanje druge sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki prispeva k lažjemu in varnejšemu bivanju starih in oviranih ljudi, različni servisi uslug za vsakodnevne in druge dejavnosti, npr. nakupovanje živil, spremljanje k zdravniku, sprehajanje domačega ljubljence, košnja zelenice. Za normalizacijo življenja starostnika je v Nemčiji predpisan pogoj pri gradnji javnih stanovanjskih objektov, kolikšen mora biti v njih delež stanovanj, ki so prilagojena za življenje starih ljudi oz. ljudi s posebnimi potrebami.

Stanovanjsko naselje Mir v Zürichu je primer takega objekta. Ima stanovanja za starejše, vrtec in restavracijo (Pool arhitekti, 2012). Naselje je oblikovano kot medgeneracijsko središče v novem delu Züricha. V mestni kare so postavljeni štirje objekti različnih tlorskih dimenzij in višin. Ker gre za relativno ozelenjen del mesta, so bili arhitekti pozorni na poglede in dobro pozicijo glede na osončenost. Kompleks je organiziran tako, da nudi stanovalcem zasebnost in ponuja prostore za druženje na zunanjih in notranjih površinah ter v restavraciji. Pritlični deli objektov so namenjeni vrtcu, restavraciji, pomožnim prostorom, pralnici ipd. Nadstropja objektov so bivalna. V objektih je 69 stanovanj za stanovalce, stare nad 60 let. Pogoj za sprejem je dobra psihofizična kondicija. Vsak objekt ima skupni prostor za druženje in zimski vrt. Skupna površina objektov znaša 9515 m², stanovanja so velika od 45 do 83 m². Celotna investicija je stala 25 milijonov CHF (približno 20 milijonov EUR), kar pomeni 2.100 EUR/m². To je za Švico zelo nizka cena. Kvaliteta arhitekture se kaže zlasti v raznolikosti ponudbe z različnimi stanovanji, v racionalnosti tlorskih in dobri zasnovi stanovanj.

2.2 VEČSTANOVANJSKI OBJEKTI Z DELEŽEM STANOVANJ ZA STARE

V skladu s socialnovarstvenimi smernicami deinstitucionalizacije varovanja starejših in željo po medgeneracijski povezanosti so novogradnje stanovanjskih objektov grajene za bivanje več generacij, skladno z njihovimi potrebami.

Medgeneracijska hiša v Straubingu (*Mixed-generation housing in Straubing*) omogoča bivanje različnih starostnih skupin in oblik v enem objektu.

V objektu je 8 stanovanjskih enot v dveh etažah za 8 družin in dve etaži za bivanje starejših v 4 skupinah. V pritličju in v nadstropju sta po dve enoti za bivanje dveh skupin starejših stanovalcev. Enoti sta po etažah zelo različni, saj ponujata zelo različno površino stanovanj. V pritličju se vsi prostori odpirajo v notranje dvorišče. Vsak enota v pritličju ima tri enoposteljne sobe in dve enosobni stanovanji, ki imata tudi svojo kuhinjo. V enoti je manjši skupni prostor z gospodinjsko kuhinjo. V enoti lahko biva 5 starejših stanovalcev. V nadstropju so v vsaki enoti po štiri stanovanja za starejše povezana v enoto s skupnim prostorom, ki ima tudi manjšo kuhinjo. Stanovanja so dvosobna, tako je vsaka enota predvidena za 8 stanovalcev.

V naslednjih dveh nadstropjih so stanovanja za družine – vsako stanovanje je dvoetažno z lastnim stopniščem. Stanovanja so velika, štiri- ali petsobna.

Objekt je bil zgrajen leta 2011, skupno neto površino ima 1380 m², njegova investicijska vrednost je bila 3,2 milijona EUR. Preračunano na m² neto površine je investicijska vrednost 2.526 EUR/m²! Ta podatek je zgovoren tudi s stališča gradbene stroke, saj objekti te vrste v Sloveniji še zdaleč ne dosegajo višine takšne investicije. Pove nam, da je skoraj nemogoče slediti evropskim vzorom socialnih modelov in jih poskušati uvajati pri nas, saj mora koncept upoštevati tudi pogoje, ki jih določa finančni okvir, ta pa je pri nas za skoraj polovico nižji. Tu imam v mislih občine, zavode in druge javne naročnike. Seveda se v primeru zasebnega investitorstva stvari spremenijo, postavi pa se vprašanje trga, ali bi bil takšen objekt v Sloveniji tržno zanimiv.

2.3 NAMENSKO GRAJENA NOVA STANOVANJA ZA STAREJŠE

Skupina namensko grajenih objektov in naselij za bivanje starejših je obsežna in zelo raznolika. Opozorila bi na nekatere projekte, ki uspešno delujejo in so celo model za nove. To so objekti ali cela naselja, ki so grajena namensko za bivanje starejše populacije. Organizirajo se po principu zadruge, če gre za primer več objektov v verigi storitev, po principu mešanih stanovanjskih skupnosti z upravnikom ali so samoorganizirani v manjših objektih. Zadruga je v nekaterih evropskih državah dober in star model za upravljanje z nepremičninami. Švica ima npr. krovno organizacijo neprofitnih stanovanjskih zadrug, ki je bila ustanovljena leta 1919. Danes ima več kot tisoč članov in nad 140 000 stanovanj. Podobna oblika zadruge deluje tudi v Nemčiji; navajam primer.

KWA – veriga domov za stare ljudi (<http://www.kwa.de/wohnen/konzept/>). Nemčija ima že skoraj stoletja stare stabilne neprofitne civilne organizacije za vsestransko oskrbo starejših. KWA je organizacija, ki deluje že od leta 1966 in skrbi za kvalitetno staranje in življenje starostnikov. Upravlja nastanitvene kapacitete 18 domov in klinik, ki so v njihovi mreži, organizira oskrbo na domu, nudi izobraževanja za zaposlene, za svojce in stanovalce ter celo vrsto storitev, povezanih z življenjem v starosti – od potrebne nege do organizacije turističnih potovanj za stare ljudi. Domovi za stare se med seboj razlikujejo glede na kraj in njegove potrebe ter po vsebini; poznajo domove z apartmaji za aktivne in mobilne starostnike, domove za dementne, negovalne domove s paliativno oskrbo itd. Standard je za naše razmere višji, saj poleg osnovnih storitev, nudijo tudi veliko nadstandardnih, kot npr. osebno spremljanje ostarelega, organizacija dodatnih izobraževanj, bogata dodatna ponudba dejavnosti, veliko objektov ima lasten bazen ... Pri KWA gre za krovno organizacijo, ki upravlja veliko domov, zato lahko storitve organizira na kvalitetnejši ravni, ima ugodno ceno, predvsem pa lahko skrbi za strokovni razvoj novih modelov. Njihovi objekti za starejše so zelo različni: od novogradenj do prenovljenih historičnih objektov. Praviloma se po zahtevnosti nege delijo na bivalne enote apartmajskega tipa, na stanovanjske skupnosti in na negovalne enote.

2.4 STANOVANJSKE ENOTE ZA SKUPINE STAROSTNIKOV S POSEBNIMI POTREBAMI

Tudi skupina namensko grajenih objektov za bivanje starejših s posebnimi potrebami je velika in heterogena: od oskrbe ljudi z demenco do paliativne oskrbe. V tej skupini lahko

najdemo po Evropi še posebno inovativne primere gradnje za nove koncepte oskrbe, ki so prijaznejši za stanovalce, njihove svojce in oskrbovalce. Navedli bomo uspešen primer z Nizozemske, kjer so oblikovali koncept stanovanjskega naselja za dementne. Kljub kratki dobi delovanja (od l. 2009) postaja kvaliteten vzorec na tem področju.

De Hogeweyk ali Hogewey v Weespu, na Nizozemskem je kompleks objektov, ki je model za bivanje dementnih oseb. To je bil pionirski projekt, zgrajen leta 2009 za posebne potrebe dementnih oseb (Rupprecht, 2012; De Hogeweyk, [http](http://)). Ideja in pobuda je prišla od dveh zaposlenih v klasičnem domu za stare ljudi. Izkušnja smrti dveh dementnih mater, ki sta umrli v zelo kratkem času po selitvi v klasični negovalni dom, je sprožila vrsto vprašanj, ta pa več raziskav na področju oskrbe dementnih oseb. Ugotovili so, da ljudje s takšnimi bolezenskimi stanji lahko dalj časa in bolj kvalitetno živijo, če se jim omogoči življenje v skupini ljudi s podobnimi življenjskimi izkušnjami, preteklostjo in podobnim načinom življenja.

Hogewey je izredno domiselni kompleks enonadstropnih objektov z velikimi parkovnimi površinami. Objekti so postavljeni tako, da oblikujejo mestni kare z notranjimi ulicami, parkovnimi površinami, veliko je možnosti prehodov, oblikovanje zunanjih prostorov stremi k oblikovanju ulične, vaške in mestne podobe z vodnimi motivi, parki, majhnimi vrtički. Vsaka pot se konča v manjšem parku, ki se povezuje z naslednjim. Tloris naselja daje sliko nekakšnega renesančnega vrta, kjer so med potmi namesto zelenic postavljeni objekti (<http://www.vivium.nl/hogewey>).

Na zunaj je kompleks zaprt s pozidavo, tako nudi v obsegu notranjih dvorišč varen in dovolj velik prostor za gibanje in aktivnosti. V 23 objektih (manjše hiške in objekti za skupno rabo) je nastanjenih 152 stanovalcev z različnimi stopnjami demence in ostalimi tovrstnimi bolezenskimi stanji (Alzheimerjeva bolezen). Osebe (zdravniki, sestre, negovalke) so na voljo ves dan in ponoči. Lahko bi rekli, da gre za mini vas, saj je v naselju trgovina, saloni za razne servisne dejavnosti – frizer, kavarna, gledališče, pivnica, restavracija in ambulantna oskrba. Zanimivost tega naselja je oblikovanje posameznih bivalnih objektov, ki so prilagojeni kulturnemu nivoju stanovalcev – npr. od aristokratskega stila opreme do opremljanja v indijskem stilu; prilagajajo se interesom ljudi, njihovim preteklim poklicem in osebni zgodovini. Različni življenjski stili imajo različno notranjo opremo, hrano in druge podrobnosti vsakdanjega življenja. Stanovalci vsake hiše imajo vsak svojo veliko spalnico, z ostalimi stanovalci hiše si delijo dnevno sobo, kuhinjo in jedilnico. Na vratih ni ključavnic, stanovalci peš ali s kolesom v vasi obišejo supermarket ali kavarno. Življenje poteka tako kot v resničnem svetu.

Ponudba različnih bivalnih stilov je zelo pestra. Stanovanja v stilu domačnosti nudijo stanovalcem, ki so bili po poklicih različni obrtniških strok, npr. tesarji, vodovodni inštalaterji ali šivilje, da medsebojno izmenjujejo spomine in imajo skupne teme za pogovor. Zasnova hiše je nizozemska – tradicionalna. Stanovalci imajo priložnost pomagati pri kuhanju. obroki so tradicionalno nizozemski, tako vsak teden pečejo tradicionalno jabolčno pito ali torto. Bodoči prebivalci naselja lahko izberejo še indonezijski (azijski) stil, stil z višjimi zahtevami po kulturnem udejstvovanju, druženju ob čajankah, slovesnejših kosilih, način življenja s poudarkom na služenju in gospodinjskih opravilih. Nekateri želijo biti zelo dejavni pri kuhinjski pomoči in imajo močno željo po skupnosti. Za zelo ekstrovertirane in socialne ljudi je organizirano veliko možnosti ogledov (izleti, ogledi živalskega vrta, razne družabne igre ...).

Stanovalcem v vsakdanjem življenju pomagajo skrbniki, ki ne nosijo uniform zdravstvenega osebja. S tem želijo normalizirati življenje do največje možne mere. Skrbniki pomagajo stanovalcem pri nakupovanju v trgovinah, pri pripravi hrane in kuhanju. Tako teče življenje v »delavski hiši«. V hiši, kjer je nastanjen premožnejši dementni in živi v aristokratskem duhu, je oskrba prilagojena njegovim potrebam in željam svojcev; prehrana, gibanje in drugo je organizirano tu drugače. Približno 250 zaposlenih pomaga v naselju vzdrževati »lažno resničnost« – kot bi jo sicer živeli ti ljudje v običajnem svetu. Zaposleni se posvečajo predvsem stanjem demence in Alzheimerjeve bolezni, v terapevtskem smislu pomagajo stanovalcem oživljati njihovo preteklost, kolikor je to mogoče, in jih ohranjati v telesni kondiciji. Starejši, zlasti pa tisti, ki so za demenco zboleli mlajši (nekateri že pri petdesetih letih), običajno ne potrebujejo nege in so telesno lahko še zelo aktivni, potrebujejo pa drugačno oskrbo in varnost.

Tako izgleda nizozemska pravljica. Za slovenske razmere je res pravljična, saj je finančna realnost projekta daleč od naših zmožnosti. Naselje je zgrajeno na štirih hektarih zemljišča, gradnja objektov je stala približno 19 milijonov EUR. Mesečna oskrbnina za stanovalca znaša okrog 5.000 EUR, kar pa je v njihovih razmere primerljivo oskrbnini v klasičnem domu za stare ljudi. Glavni investitor je bila nizozemska vlada. Nekatero servisne dejavnosti v naselju (restavracija, trgovina, gledališče, kavarna ...) se delno vzdržujejo same, tudi z zunanjimi obiskovalci. Naselje se na Nizozemskem in v Evropi promovira kot model za bivanje oseb z demenco in podobnimi bolezenskimi stanji.

3. SODOBNI MODELI BIVANJA STAREJŠIH – POUK NA IZBIRI ŽIVLJENJA: SAM ALI SKUPAJ

Podobno kot Nemčija tudi Italija, Francija in Španija organizirajo bivanje starejših z raznoliko ponudbo storitev in oblik bivanja. Tendenca življenja v starosti je, kako čim dlje živeti v domačem okolju, hkrati pa imeti na voljo dovolj storitev, ki življenje starostnika delajo varno in bolj kakovostno. Med vrhunske tovrstne modele sodi nedvomno Bielefeldski model v Nemčiji na nivoju celotnega mesta, model na nivoju stanovanjskega objekta pa je objekt *Solinsieme* v Švici.

O Bielefeldskem modelu je v tej reviji že tekla beseda (Winter in Imperl, 2010; Imperl in Ramovš, 2010), vendar je treba omeniti njegove bistvene lastnosti. V Bielefeldu delujeta vzajemno mestna Bielefeldska stanovanjska družba (*BGW*), katero sofinancirata zvezna dežela in mesto Bielefeld, ter socialna služba pestre pomoči na domu *Alt und Jung e.V.* V Bielefeldu bivajo starejši v več kot 500 servisiranih stanovanjih, ki so prenovljena tako, da so brez ovir. Ta so razpršena po celotnem mestu, oskrba pa se odvija v t. i. bielefeldskih enotah – krajevnih centrih za oskrbo in druženje starejših, ki segajo v krogu s polmerom pol km. V njih je organizirana ambulantna služba za nego in oskrbo, ki dela neprestano 24 ur na dan, skupni prostor za druženje, kuhanje in druge dejavnosti, dnevno varstvo ipd. Bivalne enote so načeloma prenovljena stanovanja, če je le mogoče ista, v katerih so stanovalci živeli že prej.

Primer uspešno delujočega prenovljenega večstanovanjskega objekta za življenje v starosti *Solinsieme* v St. Gallenu v Švici (<http://www.solinsieme.com/>; Huber, 2012). Beseda *Solinsieme* je skovanka besed *solo* – sam in *sieme* – skupaj. Gre za kvalitetno prenovo stare tekstilne

tovarne, ki je bila zgrajena leta 1880 in so jo zaprli leta 1998. Namesto da bi jo podrli, so jo temeljito obnovili in dogradili z veliko vrtovi v nadstropjih, tako da je občutek, kot da hiša stoji v zelenem gozdičku. Objekt ima na 1600 m² organiziranih 17 bivalnih enot, v glavnem z eno spalnico, kopalnico, kuhinjo in dnevnim prostorom ter ozelenjeno teraso. Bivalne enote so velike od 56 do 93 m². Prenova vključuje veliko sodobnih energetske sanacij od fotovoltaike do solarnega sistema za ogrevanje vode. Pred hišo je na voljo avto za izposojanje stanovalcem, ki so dovolj mobilni in želijo v mesto. Koncept stavbe je postavljen na oblikovanju prostorov, ki se lahko z manjšimi modifikacijami maksimalno prilagajajo potrebam in željam stanovalca. Vsi prostori stanovanj so odprti v skupne površine vrtov in skupne prostore za druženje. Cilj načrtovalcev je bil omogočiti takšno bivanje, ki bi omogočalo odločitev živeti sam ali v skupnosti. Stanovalec lahko vedno izbere eno ali drugo možnost. Zagotavljanje zasebnosti v objektu se zagotovi z dostopi v stanovanja, ki so praviloma od zunaj preko skupnih površin – v vsako stanovanje se vstopa direktno in ne preko skupnega vhoda ali recepcije.

4. ZAKLJUČEK

Kaže, da gre v zahodnoevropskih državah razvoj bivalne arhitekture za stare ljudi zlasti v smeri prenov eno- in večstanovanjskih objektov. Zelo pospešeno se razvijajo mreže servisnih dejavnosti za podporo življenja starih ljudi v teh prenovljenih objektih. Novogradnje, namensko grajene za starejše, se vedno bolj omejujejo na specifične potrebe, kot so demenca in druga podobna stanja ter paliativna nega z razvojem oaz.

Z vidika gradbene stroke so stanovanja za stare v glavnem nadstandardna, grajena brez ovir in vključujejo kar nekaj domiselnih inovacij. Ena izmed dobrodošlih in preprostih je reliefen napis v Braillovi pisavi na kljuki vhodnih vrat, proizvajalca *Karcher GmbH*. Takšne kljuke na vratih omogočajo slabovidnim enostavno in varno odpiranje vrat, brez negotovosti, da bodo zašli v tuje stanovanje. Poleg sistemov za energetske samooskrbo objekta je pri namensko grajenih objektih opaziti velik napredek tudi v oblikovanju notranje opreme in detajlov. Tako kopalnico za invalida bi lahko kot dober design vgradili v vsako stanovanjsko hišo, ne glede na specifično potreb.

Starajoča se demografska podoba Evrope spreminja celotno družbo. Vsekakor zahteva tudi potrebne spremembe gradbene in druge infrastrukture. Pogoj za kakovostno starost je globok vpogled v življenje, ki ga živijo vse generacije, posebej seveda starejši ljudje. Dvig splošne kulture bivanja in sožitja je ključ za kakovostno življenje in bivanje v starosti.

LITERATURA

De Hogeweyk. [Http://www.vivium.nl/hogewey](http://www.vivium.nl/hogewey) (sprejeto 15.6. 2014).

Hubert Andreas (2012). *Wohnem im Alter – zwischen Wunsch und Wirklichkeit*. V: *DETAIL*, letnik 2012, št. 9, str. 917-922.

<http://www.solinsieme.com/>.

<http://www.vivium.nl/hogewey>.

Imperl Franc in Ramovš Jože (2010). Dolgotrajna oskrba z očmi poznavalca slovenske in evropske sociale. V: *Kakovostna starost*, letnik 13, št. 2, str. 102-125).

KWA. *Veriga domov za stare*. [Http://www.kwa.de/wohnen/konzept/](http://www.kwa.de/wohnen/konzept/) (sprejeto 15.6.2014).

Mixed – Generation housing in Straubing. V: *DETAIL*, letnik 2012, št. 9, str. 946.

Pool arhitekti, Zurich: Wohnem im Alter – zwischen Wunsch und Wirklichkeit : *DETAIL*, letnik 2012, št. 9, str. 957.

Rupprecht Isabelle (2012): »De Hogeweyk« – Siedlung für Demenzkranke in Weesp. V: *DETAIL*, letnik 2012, št. 9, str. 928.

Winter Hans-Peter in Imperl Franc (2010). Oskrba starejših – mora ali izziv jutrišnjega dne. V: *Kakovostna starost*, letnik 13, št. 1, str. 90-102).

Kontaktne informacije:

Vera Klepej Turnšek univ. dipl. ing. arh.

ARHITEKTURNI ATELJE

Vera Klepej Turnšek s.p.

Prešernova 20, 3000 Celje

e- naslov: arhitekturni.atelje@siol.net